

KÜLÖNFÉLÉK.

A csókfalvi zsinat. Aug. 25-én egyházunk zsinatot tart Csókfalván. Négyévenként szokott az unitárius egyház zsinatot tartani az egyházkörökben rendre. Most a marosi egyházkör következett és a Kisküküllő melletti Csókfalvát jelölte ki a zsinat helyéül. Fontosabb tárgyai lesznek ez egyházi gyűlésnek az államségély ügye, a székelykeresztúri és tordai gymnasiumok fejlesztésének kérdése és egy új főgondnok választása. Vajha ezek az ügyek minél jobban intézgetnének el a közegyház javára, mely intézményeket kíván életre alkalmassággal s embereket vallásos és bátor szellemmel.

Protestans sajtószövetség. A róm. katolikusoknak hazánkban már rég van ily szövetségük a „Pázmány-egyesületben“. A Boeskey-ünnepélyen Hajduböszörményben reformatus és ágostai ev. férfiak értekezletet tartottak, hogy a protestansok számára is az egyöntetibb védekezésért állítsák fel sajtóiroda, mely a politikai napi sajtót megfelelően informálja, a prot. érdekeket védelmezze és a fontosabb kérdésekben a tájékozódást lehetővé tegye. A prot. sajtóiroda felállítására az előkészítés folyamatban van. Annyi bizonyos, hogy a magyar protestantismus helyzete indokoltá tesz minden lehető védekezést, mikor a róm. kath. egyház minden eszközt felhasznál hatalmának terjesztésére és a vallási jogegyenlőség mellett még mindig az államvallás kiváltságait élvezi a mi országunkban.

A görög keleti magyarok ügyének rendezésére Csongrád megyéből mozgalom indult. A felekezeti viszonyok, a nemzetiségi állapotok egyaránt szükségessé teszik, hogy a görög keleti vallásu magyaroknak egyházi ügyei törvény által rendeztessenek. Ezt a kérdést bővebben megvilágítja a jelen füzetünk elején közölt alapos tanulmány, mely az ügynek minden részletét felöleli s a törvényhozásnak eddigi félintézkedéseit felmutatva, teszi láthatóvá az ügy rendezésének szükséges voltát, s egyúttal tájékoztatóul szolgál mindazoknak, a kik e kérdéssel foglalkoznak.

A németországi Protestanterverein Wiesbadenben tartotta meg évi gyűlését. A szabadelvű szellem a német protestantismusban újra éled. Erről tesz bizonyosságot a wiesbadeni gyűlés, mely nagyon népes volt és általános érdeklődés közt folyt le. Különösen figyelmet keltett Fischer lelkész előadása, melyben a német egyházpolitikai helyzettel foglalkozott. Fischer az egyházpolitikai helyzetet szemlélve arra a következtetésre jut, hogy azok az elvek, melyek régebb a gyakorlatban éltek, most elméletben folytatódnak és a melyek elméletek voltak, most a gyakorlatban élnek. Korunk emberei azt mondják, hogy az egyház uralmának vége, de elméletben a vallás az ilyenek előtt az életen kívül álló szent dolog s nem az élet hatalma. Elméletben korunk az egyetemes papság elvét tartja, de a gyakorlatban a lelkész s a lelki atyák azok, kik a csapatokat vezetik. A katholicismus az egyházba akarja bényelni a világot, a protestáns orthodoxia a kereszténységbe, a liberalismus meg megvalósítani akarja a kereszténységet a világban.

Poroszországban a vallás- és közoktatásügyi ministerségtől nemrég visszalépett Studt minister alatt az állam tekintélye a róm. kath. egyházzal szemben nem egy esetben csorbát szenvedett. Közlebb is nyilvánosságra jutott egy ily eset. Az egyetemeken a katolikus theol. facultasok is az egyetemi szabályok alatt állanak s a püspöknek nincs joga arra, hogy egy egyetemi theol. tanárt közvetlenül felcsofosságra vonhasson s a tanár püspökével hivatalos ügyekben nem közlekedhetik, csakis az állami hatóságok útján. Fogyelmi ügyekben, mint végső forum, a ministertanács ítél. Csak a strassburgi egyetemre nézve, hol a theol. facultas alapításakor kikötöttet, áll fenn az a jog, hogy a püspök a kormánytól követelheti, hogy az előtte gyanus theol. tanárt czime, rangja és fizetése meghagyása mellett állásából letegye és helyette nevezzen ki póttanárt. A münsteri püspök Renz tanár esetében hallgatólagosan ezt a jogot vette igénybe. Szerinte kétes tanok miatt felcsofosságra vonta s mivel Renz az ő álláspontjából nem engedett, az előadástól eltiltotta, minden további megbeszélést megtagadva. És a minister engedte, hogy mindez megtörténjék, az egyháztól szorongatott állami tanárnak jogos védelmet nem nyújtott s Renz végre is — nem a minister érdeméből — a breslauer egyetemen folytathatja tanárságát. Ily esetek történtek Studt minister alatt, kinek aztán, mert a róm. kath. egyház túlkapásaival szemben elnéző volt, a ministerségből távoznia kellett.

X. Pius pápa syllabusa. A pápa syllabust bocsátott ki. IX. Piust akarja, a mint mondják, követni, s emez elődének a syllabusát kiegészíteni. A IX. Pius syllabusa azt czélozta, hogy megvédje az egyházat és hitet a kívülről jövő támadások ellen; a X. Piusé pedig a „modernismus“ ellen védekezik, mely Amerikából jött s mely XIII. Leo idejében, ki a tudományos vizsgálódásoknak bizonyos engedményeket tett, Franciaországban a Loisy abbé könyveiben, Olaszországban Murri és Foggazaro munkásságában mutatkozott. A kath. „modernismus“ mind több hivet nyert. Gondolkozó katolikusok szükségét érezték annak, hogy a róm. catholicismus a modern szellemmel kibékíttessék. Az új syllabus e törekvésnek ellentmond, nem ismeri el a tudományos vizsgálódás függetlenségét. 5-ik cikkelyében az egyház jogának nyilváníti: „hogy az emberi tudomány állításai felett ítéletet mondjon“. 11-ik cikkelyében meg így szól: „Az isteni ihletés a szentírást úgy egészében, mint minden részében biztosítja a tévedéstől.“ Egyszóval Szent Péter széke előtt a modern katolikusoknak nincs létjogosultsága.

A pápai csalhatatlansággal a Vatikán feltenni vélte a pápi uralom koronáját s kizártnak látszott, hogy a mi a Vatikánból jön, azt a laikus bírálja. De a pápai Index-szel közelebb ez történt. Egy német és angol katolikusokból álló gyűlés, mindamellett, hogy a pápa iránt teljes odaadását fejezte ki, az Indexben eltiltott könyvekkel foglalkozott és azt a kívánságot fejezte ki, hogy bizonyos könyvekre a tilalom vonassék vissza, mert azoknak a könyveknek az eltiltása a modern műveltség elleni tett volna. Ez nem nyilvános gyűlés volt s most kutatják, hogy ki árulhatta azt el. A „Germania“, a német klerikálisok lapja azt hiszi, hogy ezt csak az egyház ellenségei tehették; mások meg úgy gondolják, hogy a jezsuiták. A Germania védi a gyűlést, hogy annak tagjai nem lehettek az egyház ellenségei, mert a mit tettek, azt az egyház értelmében tették. Bárhogyan, a róm. kath. laikus férfiak bírálata már protestans cselekedet!

A róm. katolikus papság nevelése Olaszországban alantos színvonalon kell hogy álljon. A püspökök által fentartott seminariumok nem nyújtnak kielégítő tanultságot s nem is rendelkezik mindenik elégséges eszközzel. X. Pius most tanulmánytervet dolgoztatott ki, mely eladdig, hol a tulajdonképpeni theol. oktatás kezdődik, az állami iskolákéval csaknem egyezik. A hol a püspöki egyházmegye nem bír magára jó iskolát fentartani, egyesülhet egy

másikkal, hogy együtt közös seminariumot tartsanak fenn. A haladást a szabadelvű olaszok ily formában is csak üdvözölni tudják, mert a kereszténység mindig szükségét szenvedett ott, hol hirdetői tudatlan és durva emberek voltak s mert a tanulás mindig a továbbhaladásra vezethet.

Olaszországban Muni lelkész katolikus politikai pártot akart alakítani „Lega nazionale“ elnevezéssel. A párt mindazon dolgokban elismerte volna az egyházi tekintélyt, melyek a hitet, a vallás gyakorlatát és a moralt illetik; de tisztán politikai kérdésekben független lett volna, nem hivatalos katolikus. A pápa jun. 5.-ikéről kelt jegyzékében ezt a tervet az „Osservatore Romano“ szerint elvetette. A Vatikánban úgy látszik nem bíztak egy oly olasz párt jövőjében és nem főleg abban, hogy a Vatikánhoz hű lesz. A magyarországi kath. néppártban és a német centrumban azonban már a pápai udvar is megbizik. Ezeknek a hűségében nincs kétsége.

Norvégiában a vallási szabadelvűség újabb s biztató tüneteket mutat. Ezelőtt két évvel a norvég prot. egyházban nagy vitát idézett elő, hogy egy theologiai tanári székre a szabadelvű Ording tanárt hívták meg. De az orthodoxok ellenmondása ellenére is Ording választása megerősített és a tanszéket elfoglalta. Most Konow lelkész Bergenben két előadást tartott a modern kereszténységről és a büneset történelmi voltát, a szüztől születést és a testi feltámadást elvetette. Püspöke ezért felterjesztést tett a vallásügyi miniszterhez és kívánta az eljárás bevezetését Konow lelkész elmozdítására. Erre Konow kijelentette, hogy nem hagyhatja el állását, mivel magát kereszténynek érzi. Kérdés, hogy azok, kik elmozdítását kívánják, kedvező választ fognak-e a ministertől kapni. Ording tanár a lapokban védelmére kelt Konow lelkésznek s gyülekezetének is számos tagja nyilatkozatot tett közzé, hogy nézeteiben osztoznak s azokat teljesen a magukénak is vallják. Björnson, az ismert nevű író is nyilatkozott e dologból kifolyólag: „A papok jól tudják, hogy sok dogma már túlélte magát és mégis a gyülekezeteket a régi tudatlanságban hagyják“.

Genf cantonban az állam és egyház szétválasztását 1907 június 30.-án 7500 szavazattal 6700 ellenében kimondták. Genf városa 1926 szavazattal 1589 ellenében szerepelt e szavazásnál. Az egyházak segélyezése e szerint a költségvetésben megszűnik. A protestansok megrövidülését jelenti e határozat. A protestans Genfben a prot. egyházak államsegélyt nem élvezhetnek. Róma nem

válogató az eszközökben. Mit törődnek az elvi következetlenséggel? Franciaországban a szétválasztást ellenezte. Itt meg éppen a róm. kath. papok voltak azok, kik azt sürgették és a socialistákkal egysülve a javaslatra a többséget összehozták. Az mit sem változtat a dolgon, hogy itt a javaslatnak a szétválasztás helyett „a cultus budget eltörlése“ czim adatott. Itt előzetesen biztosítást szereztek, hogy a templomok, melyek Schweitzban a községek tulajdonai, az övéik lesznek s tényleg az új törvény szerint a templomok ingyen meghagyandók az egyházak használatában, vagy pedig a kormány belecgyezésével ingyen átengedhetők a felekezeteknek a javítás kötelezettségének átvállalása mellett. Így aztán legbuzgóbb harezosai lettek a szétválasztásnak. A protestans papok közül is elvből többen szavaztak rá. De a genfi szétválasztási törvény nem a szabadelvűség győzelme, hanem a szabadelvűség kihasználása a római egyház részére, mit megerősít egy schweitzzi tudósítás is.

A californiai unitariusok új épületet emelnek 1904-ben felállított theol. akademiájuknak. Cutting Ferencz és neje oaklandi lakosok s Davis Horace-né asszony sanfranciscói lakos adományai-ból indult meg ez intézet. A szükséges tanerők fentartásáról az alapítók bőven gondoskodtak, sőt Cutting Ferenczné asszony telket és épületet is adott, mely azonban csak ideiglenes használatra alkalmas. Ezért elhatározták egy új épület emelését közadakozásból. A kivánt összeget a kitűzött két év alatt kétségtelenül össze fogják hozni. Az első adakozó itt is Cutting asszony, ki egy 40.000 dollárra becsült területet ajánlott fel az új épület telkéül, a legelőnyösebb helyen, a californiai tudományegyetem déloldali főbejáratával szemben, a San-Francisco melletti Berkeley-ben. Magát a californiai tudományegyetemet is főképpen unitariusok hozták létre.

A Brahma-Somaj Calcuttában theologiai intézetet alapít. Az intézet neve: „Brahma-Vidyalaya“, „Theologiai akadémia India számára“. Célja szabadelvű theologiai oktatást adni a theismus elvei szerint s predicatorokat nevelni, kik a theismust Indiában és egyebütt terjeszték. A theol. tudományosságot ápolja a theol. rendszerek, a vallási tanok és egyházak kifejlődése történetének vizsgálásával s a nagy emberek és szentek életének ismertetésével. A gyakorlati életre is tekintettel lesz, a társadalmi és philanthropikus munkára előkészít. A tanulók számára alapítványokat állít. Burdwan maharadzsa 3600 rupiát biztosított évenként az intézet számára. Az akadémia tanácsa dr. Bhandarkar R. G., Nath Tagore S., Nath

Sen B. ismert férfiakból alakult meg s céljuk, hogy az intézet már a jövő évben megkezdje működését és elsőrangú intézetté fejlesztessék.

Az amerikai kormány ez évi nevelésügyi kimutatása szerint az Egyesült Államokban 7411 theologiai tanuló volt. Az utóbbi tizenöt év alatt keveset növekedett a teológiát hallgatók száma, holott az Egyesült Államok népessége ez idő alatt nagyon is nőtt és a lelkészek száma is, mert a míg az 1880-iki népszámlálás szerint 775 lélekre esett egy lelkész, az 1900-iki szerint 681 lélekre esik egy. Ebből az következtethető, hogy Amerikában sok nem tanult embert alkalmaznak lelkésznek.

Chamberlainnek, a híres angol unitarius államférfiúnak a lordok házában egy oktatásügyi vita folyamán Hereford anglikán püspök a magas oktatást illetőleg méltó elismeréssel adózott. Chamberlain — mondotta Herford — nagy szolgálatot tett, hogy az angol nemzet életében két forradalmat idézett elő. Mikor kibontotta a tarifa-reform zászlóját, pártjában ezzel szakadást okozott, de a nemzetet gondolkodóba ejtette és a vagyoni gyarapodásnak új útját nyitotta meg. Ez volt az egyik forradalom; a másik pedig a birminghami egyetem alapítása. Mindkettő közvetlenül vagy közvetve jótékony hatású volt. A birminghami egyetem, ama nagy város életének központja alapítása által lerombolta az addigi rendszert, mely Közép- és Észak-Angliában uralkodó volt és a gazdag nagy városokat arra ösztönözte, hogy a magasabb nevelés iránt érdeklődjenek, s Birmingham példáját Manchester és más városok követték. Ez egyike volt a legnagyobb szolgálatoknak, mit az angol nemzeti életnek az utóbbi időben tettek.

A jövő nemzedék. E czímen a Budapesti Hirlap 99. számának vezércikke a következő tanulságot adja elő: 1900 óta Magyarország lakóinak 0.4 százaléka unitarius. Az 1905/6. tanévben a középiskolai tanulók 0.8 százalékát ők adták, tehát 2-szeres arányban tanulnak s a többi felekezet közül csak a luth. versenyez vele a zsidón kívül. 100,000 kath. lakosra jut 337 középisk. tanuló, 489 luth. és 781 unitarius! A főisk. tanulók közül 57 kath. és 75 luth.-ra 146 unitarius esik! Művelődésük aránya: ha a kath.-nak 1 százalék, a lutheránusnak 1.32, az unitariusnak 2.56 százalék a megillető arányszáma.

(K.)

ARANYKÖNYV.

Adakozás a kolozsvári egyházközség templom-tornya újraépítésére.

(XIX—XXIII. közlemény.)

Engel Gáborné, H. Haller Kornélia	20	K.
Dr. Gálffy Endre	10	"
Sineczky Julia	10	"
Pap Károlyné, Orelt Mária	20	"
Répa M.	3	"
Szentmártoni Kálmán	5	"
Rend Domokos	5	"
Nagy Elemér	10	"
Árkosy Lajos	50	"

I—XXIII. közl. összesen: 6426 korona.

Ezzel az adakozást a toronyépítésre, hálás köszönet mellett bezárjuk. De az adakozás folytatását kérjük az egyházközség közalapja számára és a templom egyéb szükségére.

Az egyházközség elöljárósága nevében:

Kolozsvárt, 1907 augusztus hó.

PÉTERFI DÉNES,
unitarius pap.